

Олена Чигринець

РИЗИКИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Чинники, що зумовлюють контроль за банківськими ризиками: розроблення відповідних положень операційних процедур. Моніторинг ризиків і вимоги до систем управління ризиками. Здійснення банківського нагляду НБУ і класифікація ризиків.

Вступ. Банківська система - одна з найважливіших і невід'ємних структур ринкової економіки. Розвиток банків, товарного виробництва і обороту історично йшов паралельно і тісно переплітався. При цьому банки, проводячи грошові розрахунки і кредитуючи господарство, виступаючи посередниками у перерозподілі капіталів, істотно підвищують загальну ефективність виробництва, сприяють зростанню продуктивності суспільної праці.

Постановка проблеми. Сьогодні, в умовах розвинутих фінансових, товарних ринків, структура банківської системи різко ускладнюється. З'явилися нові види фінансових установ, нові кредитні інструменти і методи обслуговування клієнтів.

Українські банки змушені працювати в умовах підвищеного ризику, тому вони частіше, ніж їх закордонні колеги, бувають в кризових ситуаціях, приклади яких не зникають зі сторінок періодики. Причому більшість таких випадків пов'язана з неадекватною оцінкою банками власного фінансового стану, а також надійності і стійкості їх основних клієнтів і партнерів по бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема андеррайтингу і ризикам в банківській діяльності сприяли праці й публікації спеціалістів-практиків: Терещенко О., Мороз А., Савлу М., Захаров А., Кириченко Д., Стойко О.Я. Ющенко В.А та ін. Проте у цих роботах майже відсутні основні положення моніторингу ризиків в банківській системі.

Фінансовий стан банку - це комплексне поняття, яке відображає систему показників, які характеризують наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Надійність і фінансова стійкість - основні фактори, які впливають на свідомість клієнта при виборі банку.

Банківська сфера нашої держави означена міжбанківською конкуренцією та підвищеними вимогами до фінансової стійкості банків. У зв'язку з цим є потреба у методологічних підходах до інформаційних систем оцінки фінансового стану банку, комплексу економічних показників, ЯКІ б охоплювали усі аспекти його діяльності та особливості стратегії, адаптації, управління ризиками у конкретних, індивідуальних умовах.

Слід зазначити, що критерій фінансової стійкості банківської установи є найважливішим показником її надійності. В економічній літературі досі немає єдиного підходу до визначення цього поняття. Його часто ототожнюють з іншими

термінами — платоспроможністю, ліквідністю, прибутковістю.

Для взаємозв'язку між провідними цільовими чинниками розвитку банку може бути використана ієрархічна структура, запропонована В.В. Вітлінським, у якій

© *Чигринець О.А., 2007*

категорія фінансової стійкості розглядається як складова характеристики надійності разом із організаційною та функціональною стійкістю, і, у свою чергу, об'єднує прибутковість, ліквідність, капітальну стійкість та запобігання ризикам.

Таким чином, інтегрований показник надійності визначає багаторівневу структуру елементів комерційного банку як цілісного фінансово-економічного об'єкта відповідно до схеми на рис. 1.

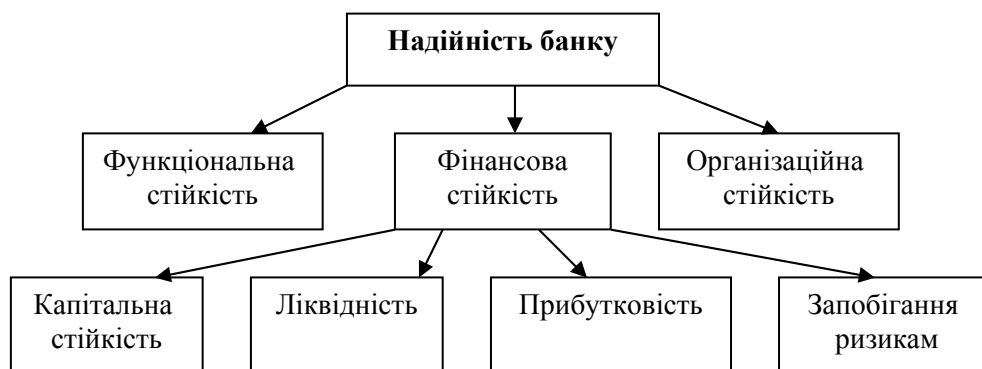

Рис. 1 Складники категорії надійності банку.

Стан і перспективи функціонування фінансових інститутів ринків капіталу мають важливе значення для національної економіки. Ось чому кредитно-банківська сфера служить об'єктом прискіпливого нагляду і регулювання з боку керівних органів. В кожній країні діє система правових актів, які регламентують різні аспекти банківської діяльності, роботу небанківських кредитно-фінансових установ, фондових бірж і т. д. Особливості історичного розвитку і дія різних політико-економічних факторів обумовили специфіку національного банківського і фінансового законодавства, форми і методи контролю за роботою банків. Стійкість комерційного банку залежить від багатьох аспектів його діяльності і має складну структуру. Головними її елементами є такі :

1. **Функціональна стійкість банку.** Вона, по-перше, залежить від рівня спеціалізації банку в обмеженому колі послуг та продуктів, що дає змогу спеціалізованому банку раціональніше й ефективніше управляти власним і залученим капіталом. По-друге, універсальність банку (або розширення його операцій) також веде до підвищення функціональної стійкості, оскільки це сприяє тому, що багато хто з клієнтів має можливість задовольнити весь асортимент своїх потреб у банківських продуктах і послугах в одному банку. І перший, і другий із зазначених критеріїв визначення функціональної стійкості банку та керування нею мають як позитивні, так і негативні аспекти. Так, високий рівень спеціалізації комерційного банку посилює його залежність від змін кон'юнктури на товарному й

кредитному ринках і зумовлює перешкоди для можливості розширення банківських операцій у складних для банку ситуаціях.

У свою чергу універсалізація комерційного банку створює умови диверсифікації структури залучення грошових ресурсів від вкладників та інших клієнтів. Це послаблює залежність фінансово-кредитної установи від одного (навіть значного) клієнта. Разом із тим розширення обсягу та асортименту послуг та продуктів, що надаються банком, може зумовити надмірне ускладнення організації й управління банком і, як наслідок, зниження його доходності, конкурентоспроможності, чутливості до потреб ринкового середовища.

2. **Організаційна стійкість банку.** Організаційна структура банку і механізм її управління повинні відповідати як реалізації основної функції фінансово-кредитного закладу, так і конкретному асортименту банківських послуг і продуктів, що лежать в основі тактики і стратегії банку. Організаційна структурна стійкість комерційного банку визначається функціонально-технічною документацією, що регламентує всі аспекти його діяльності, які стосуються як організаційної структури, так і специфічних банківських операцій.

3. **Фінансова стійкість банку.** Ця характеристика діяльності банку вміщує зазначені вище основні показники, що розкривають і синтезують результативність інших складових стійкості фінансово-кредитного закладу, насамперед обсяг і структуру власних засобів, рівень доходності і прибутковості, норму прибутку на власний капітал, дотримання встановлених показників ліквідності, мультиплікативну ефективність власного капіталу, обсяг створеної додаткової вартості.

Критерії капітальної стійкості та ліквідності є підґрунтям для системи економічних нормативів, що використовуються наразі Національним банком для контролю фінансовим станом банків. Показники прибутковості, ефективності роботи також традиційно виступають індикаторами поточного фінансового стану банку і перспективного його розвитку. Водночас критерій запобігання банківським ризикам є найменш формалізованою, досить самостійною та складною системою, що поєднує різноманітні заходи адаптації до змін умов діяльності, у тому числі й тих, що впливають на рівень капіталізації, прибутковості та ліквідності, а також різні контрольовані і неконтрольовані чинники, серед яких — економічне становище країни та фінансова стабільність клієнтів, політичні, інфляційні, ринкові, інформаційні умови, можливості зловживань і безпеки, технологічні, адміністративні й інші умови діяльності.

Капітальна стійкість банку. В її основі - обсяг власного капіталу, що забезпечує достатню суму грошових коштів, яку при необхідності можна використати для повернення депозитів, сформувати резерв для погашення непередбачених збитків чи боргів. Власний капітал банку є також джерелом фінансування розвитку банку, подолання негативних ситуацій, зумовлених форс-мажорними обставинами, запорукою необхідного реагування на кон'юнктуру кредитного ринку.

Термін «ліквідність» (від лат «ліциіш»- рідкий, текучий) в буквальному розумінні означає легкість реалізації, продажу, перетворення матеріальних цінностей і інших активів у грошові кошти. Ліквідність банку нерідко визначається як здатність купувати готівкові кошти в НБУ чи банках-кореспондентах за розумною ціною. В цілому ліквідність банку передбачає можливість продавати ліквідні активи, купувати грошові кошти в НБУ і здійснювати емісію акцій, облігацій, депозитних і ощадних сертифікатів, інших боргових інструментів.

Ліквідність для комерційного банку виступає як здатність банку забезпечити своєчасне виконання в грошовій формі своїх зобов'язань по пасиву. Ліквідність банку визначається збалансованістю активів і пасивів балансу банку, ступенем відповідності строків розміщених активів і залучених банком пасивів.

Норми ліквідності банку звичайно встановлюються як відношення різних статей активів балансу до всієї суми чи до визначених статей пасивів, або навпаки, пасивів до активів. Ліквідність банку лежить в основі його платоспроможності.

Одним з найважливіших компонентів у системі аналізу фінансової стійкості комерційного банку є оцінка рівня його доходності і прибутковості. Значення цієї оцінки витікає з того, що доходи і прибутковість характеризують сферу використання банківських активів, впливають на приріст власного капіталу банку, визначають можливість зростання активних операцій банку і експансії на ринку, додають впевненості інвесторам і кредиторам у підтриманні ділових відносин з даним конкретним банком, створюють запас міцності, забезпечують виплату дивідендів інвесторам.

Починаючи з 2004 року, НБУ впроваджує принципово новий концептуальний підхід по нагляду за банківськими установами: нагляд на основі ризиків. З огляду на це розроблено й запропоновано банкам відповідні методичні рекомендації щодо організації та функціонування системи ризик-менеджменту у банках.

Сутність концепції полягає у необхідності створення кожним банком власних систем управління ризиками, орієнтованих на встановлений певним банком рівень толерантності до ризиків, тобто прийнятний рівень ризику у відповідних умовах. При цьому функція нагляду полягає в аналізі та визнанні адекватності таких систем тим фактичним ризикам, які бере на себе банк. Метою нагляду на основі ризику є контроль та обмеження рівня можливих втрат банківського капіталу.

Принциповою умовою ефективності кожної системи управління ризиками є її організаційна незалежність від конкретної діяльності фахівців банку, пов'язаної з прийняттям відповідних ризиків, а також дотримання принципів корпоративного управління, вкладених у міжнародних стандартах банківського нагляду.

Національний банк виділяє такі основні функції систем управління ризиками: виявлення (ідентифікація) ризику; контроль; моніторинг, вимірювання ризику.

З практичного боку система ідентифікації ризику ВКЛЮЧАЄ Стратегічне планування діяльності банку, операційне планування та складання бюджету, встановлення лімітів щодо окремих підрозділів, напрямів, операцій, а також планування на випадок кризових обставин.

До системи контролю за банківськими ризиками належить розроблення відповідних положень, або політики за напрямками діяльності, розроблення операційних процедур, чітке делегування повноважень і відповідальності, системний підхід до управління персоналом і формалізації послідовних етапів прийняття рішень.

Моніторингом ризиків є ефективна організація інформаційних систем управління, виконання вимог міжнародних стандартів щодо порядку організації внутрішнього аудиту та порядку проведення зовнішнього аудиту, організація незалежних перевірок.

Вимірювання ризику спирається на дані спеціальних звітів, серед яких: звіти щодо відхилень від планів та бюджету, звіти щодо вартості під ризиком, капіталу під ризиком, звіти щодо результатів діяльності, моделювання (стрес-тестування) та інші.

Вимоги до систем управління ризиками покладають на банки обов'язки враховувати усі ризики її за всіма продуктами, видами діяльності та послугами; зосереджуватися на достатності капіталу та належному управлінні капіталом; розробити організаційну структуру, що сприятиме ефективному управлінню ризиками; зміцнювати корпоративне управління.

Отже, управління ризиками — процес, за допомогою якого банк виявляє (ідентифікує) ризики, здійснює оцінку їх величини, моніторинг і контролює свої ризикові позиції, а також враховує взаємозв'язки між різними категоріями (видами) ризиків.

З метою здійснення банківського нагляду НБУ виділив дев'ять категорій ризику. Ці категорії не підміняють одна одну; будь-який продукт або послуга може наражати банк на кілька ризиків. Однак для зручності аналізу НБУ виявляє й оцінює ці ризики окремо. Класифікацію ризиків та їхні головні складові подано на рис. 2.

Відповідно до того, чи є залежність між ризиками і доходами, ризики можна вважати фінансовими, які піддаються кількісній оцінці; не фінансовими, що не підлягають кількісній оцінці. Ризики, щодо яких є залежність між ризиками і доходами розглядаються як такі, що піддаються кількісній оцінці, управління цими ризиками полягає в їх оптимізації. Ризики, щодо яких немає залежності між ризиком і доходами, кількісній оцінці не піддаються, управління ними зводиться до їх мінімізації.

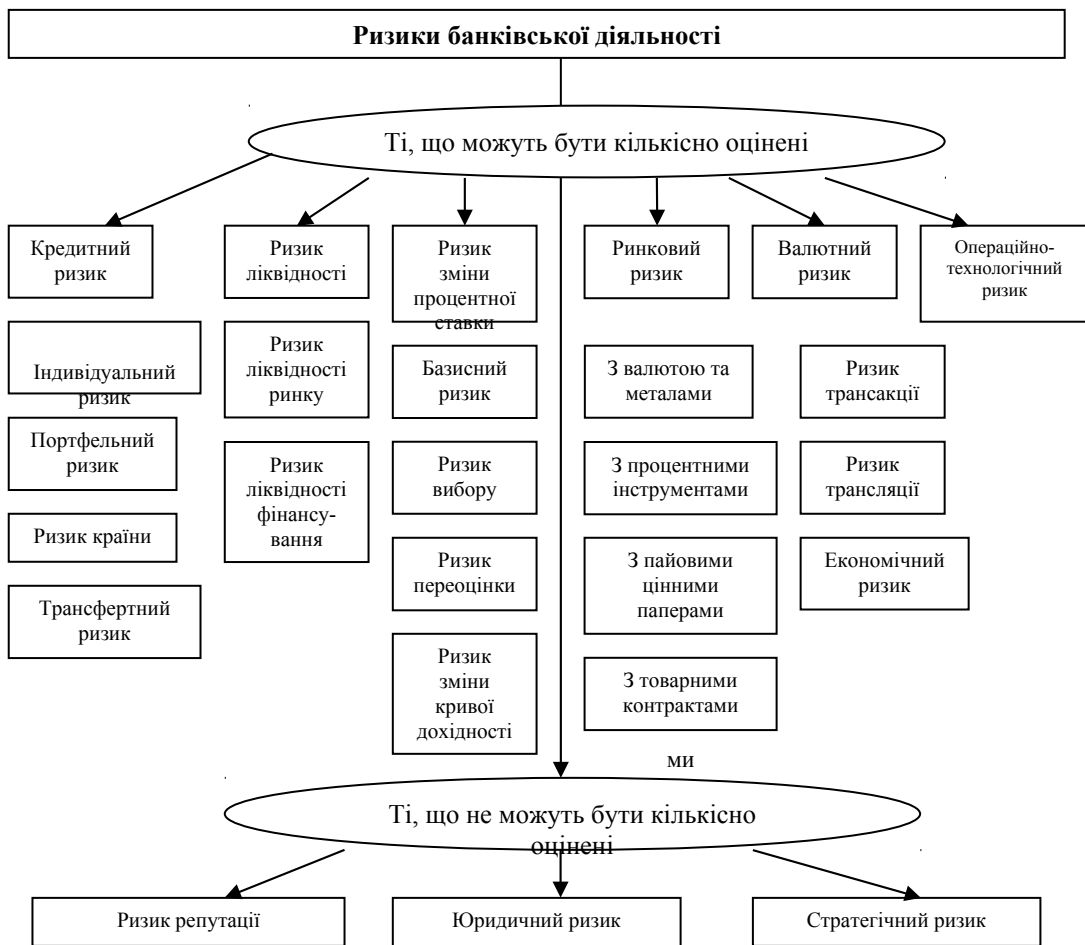

Рис. 2 Класифікація банківських ризиків

Підбиваючи підсумки класифікації та визначення ризиків, наголосимо, що комплекс дій й ризик-менеджменту має на меті забезпечити досягнення таких цілей: ризики мають бути зрозумілими та усвідомленими; ризики мають бути у межах рівнів толерантності, встановлених наглядовою радою; рішення з прийняття ризику мають відповідати стратегічним завданням діяльності банку; рішення з прийняття ризику мають бути конкретними й чіткими; очікувана дохідність має компенсувати прийнятий ризик; розподіл капіталу має відповідати розмірам ризиків, на які наражається банк; стимули для досягнення високих результатів діяльності мають узгоджуватися з рівнем толерантності до ризику.

Аналіз фінансового стану банку й ефективності систем управління ризиками потребує адекватних планових і фактичних показників, що доповнюють обов'язкові економічні нормативи та інші показники стабільності, котрі використовуються для оцінки конкурентоспроможності банку або встановлення лімітів міжбанківського кредитування.

Так, наприклад, запропонована О. Кірсєвим та Ю. Зарубою система фінансових показників конкурентоспроможності, яка оцінює місце банку у групі близьких установ, складається з обсягів і структури грошових потоків, адекватності капіталу прийнятим ризикам, обсягів загальних і спеціальних резервів, рівня ліквідності,

операційної маржі, прибутку і рентабельності, рівня дивідендів і фінансування розвитку банку, наявності акцій банку на ринку та їхньої курсової вартості.

Разом із переходом до розвинених методів оцінки економічного капіталу, показників активів, що перебувають під ризиками, удосконаленням методів моніторингу й аналізу фінансової стійкості банків у банківського нагляду з'являється можливість "лібералізації" узагальнених обмежень. Саме інформація про комплексність і ефективність методи оцінки й управління ризиками дає змогу приймати можливі відхилення від стандартних лімітів і нормативів, узагальнені за банківською системою.

Єдині для банківської системи формальні обмеження миттєвої ліквідності порізному захищають банки від ризику недостатності коштів на коррахунку. Для стабільних банків із розвинутою клієнтською базою виконання нормативу може бути надлишковим з позицій імовірності зменшення обсягів поточних коштів до нульових обсягів. Водночас для окремих малих банків навіть нормальний рівень миттєвої ліквідності не є достатнім для захисту стабільності платежів.

Отже, проблема розвитку системи оцінки фінансового стану банків потребує як розроблення комплексу загальних економічних показників-індикаторів поточного стану і динаміки фінансової стійкості, так і розвитку систем оцінки і управління ризиками, що забезпечують найефективніше управління розвитком кожного банку та необхідний стан прозорості систем контролю за надійністю банків з боку нагляду. Зважаючи на вимоги щодо інтеграції України до ЄС, розроблення та впровадження систем управління ризиками стає пріоритетним напрямком науково-практичних досліджень

Підтримання банком фінансової стійкості дає змогу зберегти конкурентоспроможність на кредитному ринку. Проте це дуже складне завдання. Фінансовій стійкості комерційних банків України на сучасному етапі найчастіше загрожують такі негативні фактори:

- 1) триваючий цілеспрямований підрив їхньої ділової репутації;
- 2) недосконала система набору кадрів для комерційних банків;
- 3) надання клієнтам недостовірної інформації;
- 4) використання фальшивих векселів, цінних паперів і гарантійних листів;
- 5) неповернення виданих кредитів, правова неврегульованість цієї проблеми у сфері банківської діяльності;
- 6) недосконала оцінка кредитних ризиків;
- 7) відсутність систематизованих даних про несумлінних позичальників;
- 8) маніпулювання кредитними картками, банкоматами;
- 9) шахрайське вторгнення до банківських комп'ютерних мереж;
- 10) витік конфіденційної інформації;
- 11) недосконалість структур, що забезпечують внутрішню та зовнішню безпеку банківських установ.

У підтримці фінансової стійкості вітчизняного банку зацікавлений не лише він сам, а й банківська система країни в цілому. Розробка методики аналізу банківської діяльності дозволяє визначити стан ліквідності, доходності і степеню ризику окремих банківських операцій, виявити джерела власних і залучених засобів, структуру їх розміщення на конкретну дату чи за деякий період, а також встановлює спеціалізацію і значимість окремих банків в банківській системі України.

НБУ цікавить в першу чергу стан і стійкість банківської системи. Він аналізує

дотримання банками економічних нормативів, відрахувань в централізовані фонди і визначає ефективність регулювання державою банківської діяльності.

НБУ здійснює нагляд за діяльністю комерційних банків, їх відділень, філій, представництв на території України. Зміст нагляду визначається повноваженнями, встановленими законом України «Про банки і банківську діяльність». При цьому для забезпечення фінансової стійкості банку важливим є не тільки визначення загальної концепції його розвитку, але й розробка раціональних схем формування пасивів і розподіл його ресурсів за основними категоріями активів.

Серед основних позитивних тенденцій. Національний банк вважає:

- 1) збільшення капіталу банків до 5,8% ВВП (проти 5,3% на початку року) і активів до 48% ВВП (на 1 січня 2005р. - 39%);
- 2) збільшення прибутку банків в 1,7 рази (за січень - листопад - 2,1 млрд. грн.);
- 3) відновлення довіри населення до банківської системи і національній валюті (за 11 місяців депозити населення виросли на 62%, в національній валюті - на 73%).
- 4) нарощення і покращення якісних характеристик кредитування реальної економіки та населення (об'єм кредитного портфелю банків досяг 36% ВВП, при цьому частка прострочених і сумнівних кредитів скоротилася з 3,2 до 2,4%);
- 5) ріст у 2,3 рази вимог банків по кредитах, які видані на інвестиційні цілі, в тому числі в національній валюті, - майже удвічі;
- 6) підвищення привабливості українських банків для іноземного капіталу.

Але поряд із позитивними напрямками існує багато актуальних і потребує вирішення проблем банківського сектору. В першу чергу - це низький рівень і недостатня якість капіталів українських банків.

Протягом 2006 р. банки достатньо активно збільшували свої капітали. За 11 місяців їх регулярний капітал виріс майже на 35% і на 1 грудня досяг майже 25 млрд. грн. Однак показник у розмірі понад 10 млн. євро лише мають 74 банки, отже 45% із них діючих. Більше половини банків мають низький рівень капіталу, і це всерйоз хвилює НБУ, оскільки свідчить чи про неможливість, чи небажання х власників вирішувати дану проблему.

Наступна проблема, яка потребує негайного вирішення, - кредитування зв'язаних осіб банку. Нацбанк вважає неприйнятним не тільки той факт, що таке кредитування часто виконується в об'ємах, які перевищують встановлені нормативи кредитного ризику. Гірше інше: порушення цього нормативу частішають.

Інспекційні перевірки виявили випадки проведення банками кредитно-депозитних операцій зі зв'язаними особами і дочірніми підприємствами, по яким кредитні ставки встановлені на рівні нижче собівартості банківських послуг. Наслідок - недоотримання таким банком доходів і ріст необґрунтованих витрат.

Хвилювання НБУ викликають також дії окремих банків при операціях із цінними паперами. Окремі банківські установи інвестують кошти в акції компаній, які фактично не обертаються на ринку. В деяких випадках сумнівно, що придбані цінні папери можливо буде реалізувати в майбутньому.

Існує проблема - низька рентабельність активів. Так, на фоні підвищення загальних показників ефективності банківської у 75 банків рентабельність активів складає менше 1%, а в середньому по системі - 1,31%. Важливим питанням є ресурсна політика. Зараз основним джерелом формування ресурсної бази являються вклади населення. У 12 банків вони перевищують 50% пасивів. Таким чином, ці банки отримують статус спеціалізованих ощадних; ще 6 банків, де вклади населення

перевищують 45% пасивів, наближуються до цього статусу. В цілому заохочує активізацію роботи з фізичними особами, Нацбанк нагадує, що до маючих такий статус банків встановлюються завищені вимоги.

Третій тривожний момент - високий ризик концентрації залучених коштів від одного контрагенту. У третини банків концентрація залучених коштів від одного кредитора в зобов'язаннях складає понад 20%. А у 7 банків така залежність складає понад 50%.

Четверте - в НБУ схвильовані з приводу загострення проблеми не збалансування активів і пасивів по строкам. Все більше стає довгострокових активів, які розміщуються за рахунок короткострокових зобов'язань. У кожного четвертого банку (у загальній сумі 41) понад 10% довгострокових активів не забезпечені необхідними зобов'язаннями, що свідчить про велику загрозу втрати ліквідності.

І, наостанок, остання із актуальних проблем - подання НБУ недостовірної звітності. НБУ має наміри жорстко реагувати на подібні факти, навіть до позбавлення керівництва банку права підпису документів.

У кожного з трьох нещодавно збанкрутілих банків — Інтерконтинент-банку, Київського універсального банку й "Гаранта" — був свій шлях до безславного кінця. В Інтерконтинентбанку й КУБу він пролягав через фінансування будівництва, Гаранта — через придбання векселів фіктивних фірм. Однак загалом в усіх цих банкрутств (так само як і краху інших кишенькових банків – "Аллонжа", Ростов-банку, Олбанку, Прем'єрбанку) передісторія та сама.

Невеликий банк залучав гроші населення під високі відсотки й активно кредитував ризиковані проекти зв'язаних компаній. Роздавав дорогі кредити, належним чином не оформляючи застави. Мав у своєму розпорядженні капітал тільки на папері – статутний фонд періодично збільшувався, але потім вимивався через кредити афільованим структурам. До певного моменту прикрашав фінансову звітність, не викликаючи особливих підозр у НБУ. Втрачав обличчя, щойно ставав для власників тягарем.

Збіг у часі трьох банкрутств можна трактувати як певний сигнал про те; що виживати банкам, котрі ведуть нездоровий спосіб життя стає дедалі складніше. По-перше, Нацбанк усе більше посилює вимоги до-капіталу. По-друге, в УМОВАХ приходу іноземних банків і здешевлення кредитних ресурсів інститут кишенькових банків як такий втрачає свою привабливість. Банкіри раз у раз прогнозують, що за кілька років кількість банків в Україні скоротяться мало не втричі. Відмирання через банкрутство й ліквідацію пророкують насамперед дрібним банкам. Утім, немає гарантії, що не впаде й хтось із великих гравців. Адже їм досить часто також притаманні недокапіталізація й висока ризиковість активних операцій.

Найнебезпечніший симптом захворювання банку – обмеження його діяльності з боку НБУ за порушення економічних нормативів. Рік тому до числа банків, обмежених у залученні вкладів населення, потрапив Інтерконтинентбанк, який тоді ще виглядав благополучним. Цей факт пояснювався недосконалістю нормативної бази НБУ.

Мовляв, не бажає регулятор зважати недобудовані споруди ліквідною заставою. Як з'ясувалося, цілком обґрунтовано. Гарант також потрапив під жорсткі санкції ще рік тому. Пізно похопився Нацбанк щодо КУБу. Цьому банку заборонили залучати вклади фізосіб тільки на початку лютого поточного року.

Слід зауважити, що аж ніяк не всі санкції означають високу ймовірність

банкрутства. Зокрема, заборона на операції з валютними цінностями на міжнародних ринках або введення коррахунків нерезидентів – це лише регуляторні стимули швидше збільшувати капітал. А ось обмеження на залучення вкладів – це вже спроба запобігти фінансовій піраміді.

Однозначно не варто мати справу з банком, переведеним Фондом гарантування внесків до категорії тимчасових учасників. До цього списку потрапляють найважче хворі установи. Одужують і повертаються до категорії постійних учасників лише деякі з них. Оцінюючи позиції банків, експерти підвищену увагу приділяють рейтингам, побудованим з огляду на величину активів. Хоча про надійність фінансових установ більше свідчить розмір капіталу, а також те, як він співвідноситься з обсягом активів і депозитів.

Втім, оскільки багато економічних нормативів НБУ висувають певні вимоги до капіталу, банки намагаються роздути його. Наприклад, лише за рахунок переоцінки власних офісних будівель банк може "намалювати" собі кілька мільйонів гривень. Статутний фонд – начебто найпрозоріша складова основного капіталу, але він також іноді може ввести в оману (в усіх трьох недавніх банкрутів "статутник" був на належному рівні).

Річ у тім, що власники банків можуть робити періодичні внески до статутного фонду, але потім виводити ці гроші через кредити зв'язаним компаніям. Нацбанк не може викоринити цю схему, оскільки він, за твердженням одного з його колишніх топ-менеджерів, не знає, хто реальні власники двох третин банків. Проте НБУ, на думку банкірів, працює в цьому напрямку й останнім часом дедалі ретельніше підходить до перевірки реальності внесків до статутних фондів. Тому у 80-90% випадків такому індикатору, як регулярне збільшення статутного фонду, все ж таки можна довіряти.

Ще одна показова складова капіталу – прибуток минулих років. Наявність такого в капіталі означає, що акціонери не вимивають весь прибуток за допомогою дивідендів, а спрямовують його на розвиток банку.

Децо про перспективи фінустанови може сказати динаміка її власного капіталу. Поганий симптом, якщо власний капітал зменшується (наприклад, у зв'язку зі збитками й відсутністю внесків до статутного фонду, як це було рік тому у випадку з Інтерконтинентбанком).

Не менш важливий фактор – як банк розпоряджається грошима, залученими від вкладників, і як страхує ризики, пов'язані з активними операціями. Обсяг резервів для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями залежить від фінансового стану позичальника, своєчасності виплат за кредитом, а також ліквідності застави. Тобто, по суті, більший обсяг резервів повинен відображати гіршу якість кредитного портфеля. На практиці, маніпулюючи тими або іншими цифрами, банки досить часто завищують якість своїх кредитів і відповідно занижують резерви. Це робить їх більш прибутковими, але й більш ризиковими.

Бажано з'ясувати, який у банку відсоток резервів під активні операції, і порівняти його із середнім показником по даній групі банків. Якщо розбіжності не дуже великі, це означає, що банк адекватно формує свої резерви. Замислитися варто, якщо в банку резерви значно нижчі за середні. Адже в нинішніх умовах високої конкуренції наднадійні клієнти й дефіциті, а прорахунки в усіх однакові.

За інших рівних умов надійнішим є банк із більшою питомою вагою кредитів населенню. Адже видаючи багато невеликих кредитів, банк ризикує менше, ніж маючи справу тільки з кількома великими позичальниками.

Важливим також є й такий показник, як портфель цінних паперів. Якщо він дуже великий – це тривожний сигнал. Слід дивитися, що в цьому портфелі. Якщо це ОВДП, це одна справа, і зовсім інша справа, якщо банк скупив облигації своїх акціонерів. Або, наприклад, позичальник не повернув кредит, банк купив у нього якісь цінні папери, і позичальник за ці гроші погасив кредит. До речі, саме, величезним портфелем цінних паперів вирізнявся з-поміж інших невеликих банків банк "Гарант".

Як засвідчив досвід кризи кінця 2004 року, найбільше від паніки вкладників страждають банки з високою питомою вагою коштів до запитання. До групи ризику потрапляють також банди, котрі залучають короткі депозити й видають довгі кредити. Іншими словами, якщо банк видає житлові позики на 20 і більше років, але до довгих західних грошей доступу не має зі списку надійних його можна викреслювати.

Міжбанківські кредити також вважаються нестійким пасивом. Але на практиці наявність у банку великого портфеля міжбанківських кредитів – це ще й індикатор довіри до банку з боку інших банків. Ліміти міжбанківських операцій банкіри визначають, вираховуючи низку фінансових коефіцієнтів. І при цьому також не завжди передбачають проблеми у своїх колег. Напередодні краху Прем'єрбанку видали йому кредит. Аналіз балансу свідчив, що все гаразд, Як пізніше з'ясувалося, акціонери банку розсварилися, і один із них вирішив вивести активи.

За ступенем "надійності" акціонерів банків можна проранжувати у такий спосіб: великі західні банки, держава, великі вітчизняні ФПГ. Австрійський Каїїеізеіп Іпієпаіпаі або італійський Ваіса Іпієза (вони виклали за Аваль й Укрсоцбанк, відповідно, понад \$ 1 млрд.) навряд чи пустять справи на самоплив, якщо біля відділень їхніх доньок вишикуються черги вкладників. Українські олігархи також, цілком здатні підтримати свої банки, якщо тільки самі не постраждають від несприятливої політичної кон'юнктури.

Держава як власник банку може поводитися по-різному – Ощадбанк пережив часи, коли кредити видавалися за тим самим принципом, що й в Інтерконтинентбанку. Не кращий варіант – це банкіри, які активно займаються політикою та не мають джерел доходів у нефінансовій сфері. Нарешті, обережно слід ставитися до банків, чиї акціонери є маловідомими компаніями або фізособами.

Банківський бізнес в Україні – аж ніяк не найбільш рентабельна, галузь. Тому, якщо маловідоме підприємство замість того, щоб інвестувати у свій розвиток, створює банк, це може означати, що банк потрібен для якихось оптимізаційних схем або вивозу капіталу.

Додати плюсік банку можна в тому випадку, якщо в нього є рейтинг міжнародного рейтингового агентства й звітність, аудована за міжнародними стандартами. Хоча, в очах міжнародних рейтингових агентств усі українські банки однаково нестійкі. Більшість "відрейтингованих" вітчизняних банків мають рейтинг валютних депозитів на рівні В, що означає високу ймовірність неплатоспроможності. Така оцінка відображає макроекономічні ризики і виправдала себе під час передвиборчої кампанії-2004, коли за лічені тижні два банки з першої десятки мало не збанкрутували (перешкодили цьому величезні стабілізаційні кредити й мораторій на дострокове зняття вкладів).

Важливий індикатор ризиковості банку – це, звісно ж, завищені депозитні ставки. Хоча, навряд чи варто завжди ототожнювати низькі ставки з надійністю, а

трохи вищі – з фінансовими пірамідами. Невеликий банк може знайти свою нішу (наприклад, факторинг або споживче кредитування), і з прийнятними маржею та ризиками розміщати дорогі ресурси.

Насторожити потенційного вкладника має висока комісія за дострокове розірвання депозитного договору (до речі, мала місце, в КУБ напередодні банкрутства). Вона може означати, що банк не готовий протистояти щонайменшій паніці серед вкладників. Окремий випадок – це висловлювання політиків або чиновників. Щоб відрізнити банк, який дійсно має проблеми, від банку, проти якого триває інформаційна війна (приклад – наїзд на банк «Мрія» перед президентськими виборами), дослухатися варто лише до висловлювань Нацбанку. Виправдання банку (якщо вони, звісно, не підкріплені розкриттям певної фінансової інформації можна сміливо скидати з рахунків.

Висновки. Для українських банків зараз актуально забезпечити ринкову дисципліну. Дотримання її має бути обов'язкове всіма суб'єктами ринку. Адже тільки діючи за правилами, які самі встановимо і самі будемо їх дотримуватися, зможемо стабілізувати банківську діяльність і сприяти економічному зростанню. Наша теперішня законодавча база, що стосується банківської сфери, має більше фіскальний, ніж стимулюючий характер. Це не спонукає банки до розширення своєї діяльності, вбиває в корені всі нові починання та ідеї. Тому важливо звернути увагу насамперед на потреби банків, на те, як ефективно забезпечити їхню діяльність, щоб добре працювало народне господарство. Адже банки - «кровоносні судини» економічного організму. Життєздатність і процвітання економіки не може бути без добре налагодженої банківської системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. М. Олексієнко., В.Ольшанський., Д.Лилак., Е.Першиков. Кредит і кредитні правовідносини: економічна природа і практика законодавчого регулювання – К.: «Козаки», 1996. - 144с.
2. В.М.Федосова. Фінанси зарубіжних корпорацій. Навч. посібник - К.: Либідь, 2003. - 247с.
3. <http://zakon.rada.gov.ua>